

Α

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΑΛΚΙΔΙΟΥ.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννη τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς Ἔω prætoriān τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίων.

(Προοιμιον.) Ἐνησχολημένοις ἡμῖν περὶ τὰς ἀπάσις τῆς πολιτείας φροντίδας, καὶ μικρὸν οὐδὲν αἰρουμένοις ἔνοσεῖν, ἀλλ᾽ ὅπως ἀν. Πέρσαι μὲν ἡρεμούειν, Βαυδίλοι δὲ σὺν Μαυρονοίοις ὑπακούοντες, Καρχηδόνιοι δὲ τίνι παλαιάν ἀπολαβόντες ἔχοντες ἐλευθερίαν, Τζάνοι τε ἵνν πρώτον ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκής γενόμενοι πολιτείαν ἐν ὑπικούοις τελοῖς (τούτῳ ὅπερ οὐπώ καὶ νῦν πλὴν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας βασιλείας δέδωκε Ῥωμαῖοι ὁ Θεός), ἐπιφρέσουσι καὶ ιδιωτικαὶ φροντίδες παρὰ τῶν ἡμετέρων υπηκόων ἀεὶ προσαγγελλόμεναι, ὃν ἐκάστη 15 μὲν δίδομεν τὸν προστικόντα τύπον, ὃπόσα δὲ συχνῆς μὲν ἀπολαύει τῆς κατὰ μέρος βοηθείας, δυνατά δὲ ἐστιν ἔγγραφέντα νόμῳ κοινῷ ἄπαιδες δούναι τὴν ἐργοῦσαν ὁφέλειαν, ταῦτα κρήναι νομίζομεν καὶ νομοθέτησαι καὶ παραδοναῖς τοῖς ὑπηκόοις αὐτόθεν 20 βοηθοῦντα, καὶ μὴ τῆς ἀεὶ κελεύσεως τῆς ἐκ τῶν βασιλέων δεομένα. Αἱ τοίνους ἡμᾶς ἐνοχλοῦσσιν οὐ μὲν ὅπερ πρεσβείων καταλειμμένων οὐ μην δίδομεν τῶν προσιόντες, οἱ δὲ ἐλευθεριών, οἱ δὲ ἐτέρων τινός, ὅπερ οἱ μὲν πορειῶντες τοῖς κλήροις δοθῆναι τισιν ἡ γενεύσθαι διετάξαντο, οἱ δὲ ἀγνωμόνων καὶ τῶν προγράμματων ἔριενται καὶ ταῦτα λαμβάνονται, καὶ τὸ κελευσθὲν οὐ πληροῦν· καίτοι γε καὶ τοῖς πάλαι νομοθέταις εἴρητο προσήκειν τὰς τῶν τελευτώντων διατυπώσεις, δοσαι μὴ μάχονται νόμοις, πάσι πληροῦσθαι τρόποις. 25 Ἄλλη ἐπειδὴ τοὺς οὐτός γεγραμμένους νόμους ἥδη κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμειληθέντας ἐνδομεν, ἀνακτήσασθαι τε

Nov. I (= Coll. I tit. 1: gloss.) Graece extat in *ML*, inde a medio capite 1 in *A*, cap. 1—4 in *B* 41, 4, 1, prooem. in *BΣ*. — Epit. *Theod.* 1, *Athan.* 9, 1. *Iulian. const. I.*

I

R DE HEREDIBUS ET FALCIDIA.

Imp. Iustinianus Aug. Iohanni pp. II.

5

(Praefatio.) Occupatis nobis circa totius reipublicae curas, et parvum nihil eligentibus cogitare, sed quatenus Persae quidem quiescant, Vandali vero cum Mauris oboediant, Carthaginenses pristinam libertatem recuperatam obtineant, Tzanique nunc primum Romanorum reipublicae subiecti inter subditos habeantur (id quod nondum hactenus nisi sub nostro imperio dedit Romanis deus), afflunt etiam privatae curiae a subditis nostris semper delatae, quarum suam cuique convenientem formam damus. Quaecumque vero frequenti singulatum auxilio fruuntur, lege autem perscripta communem omnibus ubi opus est utilitatem praebere possunt, ea lege sancienda subditisque tradenda putavimus, per se auxilio futura nec perpetua imperatorum iussione indigentia. Semper igitur negotium nobis facessunt alii propter legata relicta nec tamen praestita nos adeuentes, alii propter libertates, alii propter aliud quid, quod qui hereditates reliquerunt dari quibusdam aut fieri iusserunt: ei vero quibus obtingunt improbe et appetunt bona et accipiunt nec iussa exequuntur; tametsi a veteribus etiam legislatoribus dictum sit defunctorum dispositiones, si quae legibus non repugnant, omnibus modis esse implendas. Sed quoniam ita positas leges iam plerumque neglectas invenimus, reparare eas iudicavimus oportere et tam

I

DE HEREDIBUS ET LEGE FALCIDIA.

Imp. Iustinianus A. Iohanni, gloriosissimo praefecto sacro Orientis praetorio iterum, exconsuli et patricio.

Praefatio. Occupatis nobis universae reipublicae curas, nec parvi quid animo agitantibus, sed quomodo Persae quiescant, Vandali cum Mauris oboediant, Carthaginenses pristinam libertatem recuperatam obtineant, Tzanique nunc primum Romanorum reipublicae subiecti inter subditos habeantur (id quod nondum hactenus nisi sub nostro imperio dedit Romanis deus), afflunt etiam privatae curiae a subditis nostris semper delatae, quarum suam cuique convenientem formam damus. Quaecumque vero frequenti singulatum auxilio fruuntur, lege autem perscripta communem omnibus ubi opus est utilitatem praebere possunt, ea lege sancienda subditisque tradenda putavimus, per se auxilio futura nec perpetua imperatorum iussione indigentia. Semper igitur negotium nobis facessunt alii propter legata relicta nec tamen praestita nos adeuentes, alii propter libertates, alii propter aliud quid, quod qui hereditates reliquerunt dari quibusdam aut fieri iusserunt: ei vero quibus obtingunt improbe et appetunt bona et accipiunt nec iussa exequuntur; tametsi a veteribus etiam legislatoribus dictum sit defunctorum dispositiones, si quae legibus non repugnant, omnibus modis esse implendas. Sed quoniam ita positas leges iam magna ex

ἀρχῇ σὺν θεῷ τῶν Νεαρῶν Ἰουστινιανοῦ —: αἱ τῶν εὐσεβῶν (ἥγουνται βασιλικῶν s. v.) νόμων ἐπανορθώστεις. Νεαρά πρωτη^{M²} || 1 Περὶ τῶν κληρονόμων καὶ τῶν φαλκιδίων *L* (in quo rubricam praecedit inscriptione v. 3—5) B Athan. p. CVI Index reginæ s⁵ περὶ τῶν φαλκιδίων *M* περὶ κληρονομῶν καὶ περὶ Φαλκιδίων *Theod.* || 4 εwas *L* || prætoriān (s. v. προετοριān) *M* προαιτωριῶν *L* || 5 πατρικίων *M* || 6 απάστας τὰς (τῆς *L²*) *L* || 7 οὐδὲν] οὐ μην *L* || 10 τηναοι? *M¹* || 23 ὅπερ ληγάτων προσβείων *L* || 24 οὐπερ (οὐπερ *L¹*) *L* || 31 νόμους om. *L*

1 In nomine domini nostri (nostri om. *V*) Iesu Christi praescr. *RTV* || 2 Falcidia] constitutio prima *R* add. *V*, constitutio prima et si heres legata solvere noluerit add. *R* rubr. || 3 I (sic) afg. Iohi pp scđ R, inscr. om. *V* || 7 parum *RTV* || 8 sq. quiescent et obedient *RTV* || uaiandalī *V¹* || 9 *Cchedonii] et archedonii (arcedonii *V*) *RTV* || autem *R*. *V*. *del.* *V²*, om. vulg. || 10 *et Tzani] quānisi (q. *del.* *R²*) *RT* quam *V¹* qui *V²* || 11 habentur *V²* || 14 nuntiare *V¹* || 17 ut om. *RTV* || 18 praestant *T*, praestare coni. *Heimbach* || 24 quiddam *V²* vulg. || 32 iudicamus *V*

III.

1

Nov. I pr. 1

2

DE HEREDIBUS

αὐτοὺς ἡγγόνευθα δεῖν καὶ τοῖς τε περιουσῶν δοῦναι τὴν ἐξ αὐτῶν ἀσφάλειαν καὶ τοῖς τετελευτηρόσι τὴν ἑντεῦθεν ἀποτίους τιμήν. Πρῶτον μὲν οὖν ἔκεινο σκεπτέον, ὅτι δὴ τῶν διατιθεμένων τοῖς μὲν ἀνάγκην ἐπιτίθησιν ὃ νόμος ἀπονέμειν τινὶ μοῖραν προσωποῖς τοῖσιν, ὡς δὴ τότε καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν ὀρθολογέντος, ὅποῖον δὴ τι παιοὶ καὶ ἔγγονοις, καὶ πατράσι καὶ μητράσιν, ἕσθ' ὅτε καὶ ἀδελφοῖς, καὶ εἴ τι τοιοῦτο πρόσωπον ἡ ἐν τοῖς ἐξ ἡμῶν ἡ ἐν τοῖς ἐξ ὧν ἐσμὲν ἡρίθμησαν οἱ νόμοι, τοῖς δὲ οὐδέμια καθέστηκεν 10 ἀνάγκη, μοῖραν διδόναι τινὶ τῆς ἑαυτῶν περιοντας, ἀλλὰ ἀντέξοντος ἔστιν ἡ φιλοτιμία, πρὸς οὓς ἀν ὁ διατιθεμένος βούλοιτο φερομένη.

viventibus praebere ex eis cautelam quam morienti-
bus hinc exhibere honorem. Primum itaque illud
est cogitandum, quia testantibus aliis quidem neces-
sitatem imponit lex distribuere quandam partem per-
sonis quibusdam, tanquam hoc secundum ipsam natu-
ram eis debeatur, quale est filii et nepotibus, et
patribus atque matribus, interdum vero etiam fratribus,
et si quam huiusmodi personam aut in his, quae
ex nobis sunt, aut ex quibus sumus, enumeraverunt
10 leges, aliis autem nulla consistit necessitas partem
dare quamlibet propriae substantiae, sed sua potestas
eis largitur ad quoscumque testator voluerit profe-
renda.

CAPUT I.

Δ Τούτων οὖν ἡμῶν προδιωρισμένων, θεοπίζουμεν τους παρὰ τινῶν γεγονότων μηδονόμους ἢ καὶ τυχόντας fideicommissων, τῶν καθ' ὅμιλα τυχόν ἢ καὶ εἰδός, ἢ καὶ προεβείων, ἀνάγκην ἔχειν, ἀπέρ ἀν ὁ διατιθέμενος καὶ τιμήσας αὐτὸν διατάξειν, ἐκ πατρὸς τρόπου πληροῦν, εἰ τὸ προσταχθὲν νόμιμον εἴη, ἢ εἰ μή τις ἀντὸν νόμος, εἰ καὶ μη γένοιτο παρὰ τοῦ τιμηθέντος, ἀλλὰ οὐν ἀνώνυμος εἴναι ἔργος ἀποφαντίνει. 1 Εἰ δέ τις μὴ πληρῶν τὸ διατεταγμένον, ἀλλὰ ἀρμόσαντος τῷ τετικημένῳ τοῦ καταλειφθέντος ἐκ ψῆφου δικαιοτητῆς ὑπομηνήσεις ἵνατον ὅλον ἔκεινοι μὴ πράττων τοῦτο ὥπερ προσετάχθη, εἰ μὲν τις ἔκεινων ἡ τῶν ἀναγκαστικῶν ἐν τοῦ νόμῃ τι λαμβανόντων, εἰς πλεῖον δὲ ἡ καθ' ὅσον ὁ νόμος αὐτῷ δίδοσθαι βούλεται γέγραπται μηδονόμος, τοσούτον λαμβάνειν μόνον, ὅποιον ὁ νόμος αὐτῷ δίδοσθαι κατὰ τὴν τε-
τάρτην τῶν ἐξ ἀδιαθέτον μοῖραν συγχωδεῖ, τὸ δὲ ἄλλο οὐπάνταν ἀφαιρεῖσθαι, καὶ εἰ μὲν καὶ ἔτεροι τινες γεγονότων τινάκανον μηδονόμοι, προσανέξειν ἔκεινοις κατὰ τὸ μέρος τῆς ἐνστάσεως, ὥπερ ἐκάτω προσ-
νεμένηται. Εἰ δὲ ἀποδεῖς ἄλλος εἴη μηδονόμος, τόχοιον μὲν γεγονότων τινές, μὴ προσίστεν δὲ τῷ κλήρῳ, τηριακά το ἀφαιρούμενον προστιθέσθω τοῖς ἄλλοις πράγμασιν, καὶ ἀδεια παρεχεσθῶ καὶ ληγατα-
ρίοις καὶ φιδεῖον μηδονόμοις οἰκεῖται ἔκεινοργα-
τημένηται προσίστεναι καὶ τότε οἰκεῖονθάτη, ἐφ' ὃ πᾶν τὸ προστεταγμένον πληρώσαι· ἀσφαλείας δη-
λαδὴ πρότερον παρὰ αὐτῶν γινομένης, καθάπτει ἀν ὁ

His igitur a nobis praeordinatis sancimus, eos, 15 qui ab aliquibus scripti sunt heredes, aut meruerunt fideicomissa, per universitatem forsan aut per speciem, aut legatum, necessitatem habere, quaecumque testator et honorans eos disposuerit, ex omni modo complere, si quod praecipit legitimum sit, aut si non illud aliqua lex, vel si non fiat ab eo qui honoratus est, tamen ratum esse expresse iam demonstret. 1 Si quis autem non implens quod dispositum est, sed dum competit ei qui honoratus est, quod relic-
tum est, et ex decreto iudicis admonitus annum to-
tum protraxerit, non agens hoc quod praeceptum
est, si quidem aliquis illorum fuerit, qui necessarie
ex lege percipiunt, in plus autem, quam quod lex
ei dari vult, scriptus est heres, tantum accipiat solum,
quantum lex ei dari secundum quartam aut ab inte-
stato partem concedit, aliud vero totum auferri. Et
si quidem etiam alii quidam scripti sunt heredes, ad-
crescere illis secundum partem institutionis, quae
unicuique distributa est; si vero nullus alter sit heres,
aut sint quidem scripti quidam, non autem adeant
hereditatem, tunc quod auferetur adiciatur aliis rebus,
et licentia praebatur et legatariis et fideicomis-
sariis et servis libertate honoratis adire et hoc ad-
quiri, ita ut omnibus modis quod praeceptum est
impleatur: cautione videlicet prius ab eis facta, se-
tropōis τὸ προστεταγμένον πληρώσαι· ἀσφαλείας δη-

cap. I summaria habent 'Ponat 24, 38 et Anonymus Bodleianus ap. Zachariae Ἀρένδοτα p. 212.

parte neglectas invenimus, eas instaurandas existimavimus, et tam superstítibus securitatem cō illis prae-
standam quam defunctis honorem inde persolvendum. Primum igitur illud considerandum est, aliis
testatoribus legem necessitatem imponere partem aliquam personis quibusdam tribuendi utpote quod ipso
iure naturae eis debeatur, velut liberis et nepotibus, patribus et matribus, interdum etiam fratribus, et
si quam ciusmodi personam vel inter eos qui ex nobis sunt, vel ex quibus nos sumus, leges numeraverunt;
alius vero nullam incumbere necessitatem partem aliquam bonorum suorum cuicunque relinquendi,
sed suo arbitrio stare liberalitatem ad quemcumque voluerit testator conferendum.

I. His igitur a nobis ante dispositis sancimus iūs, qui heredes a quibusdam scripti sunt vel fidei-
comissa, universalia puta aut singularium rerum, vel etiam legata acceperunt, necessitatem incumbere que-
cumque testator vel qui eos honoravit praeciperit omni modo implendi, si quod iniunctum est legitimū
sit, aut nisi lex aliqua, etiamsi non fiat ab eo, qui honoratus est, tamen id ratum esse expresse declarat.
1 Quod si quis non impletat quod praeceptum est, sed, cum competit quod relictum est honorato,
sententia iudiciali admonitus integrum annum traxerit non agens id quod imperatum est, si quidem ex eorum
numero sit, qui necessario ex lege aliquid capiunt, in plus autem quam quantum lex ei dari vult, heres
scriptus sit, tantum capiat solum, quantum lex pro quarta parte ab intestato ipsi dari permittit, reliquum
vero omne ei auferatur, et si alii quoque heredes scripti sunt, illis pro parte institutionis quae cuicunque tri-
buta est accrescat. Sin nullus alius heres sit, aut si scripti quidem sint aliqui, hereditatem vero non adeant,
tunc quod auferetur reliquias bonis adiciatur, et venia detur legatariis et fideicomissariis et servis libertate
honoratis adeundi et ea vindicandi, ita tamen, ut omnibus modis quod praeceptum est impletant; cautione

1 αὐτὸν L || 7 ἔκγονοις L || πατράσι] παιοὶ M || 8 ἔσθ' ὅτε M] καὶ ἔσθ' ὅτε LBΣ || 11 τινὶ M] τινὶ LBΣ s || 12 αντέξοντος L¹ || 16 fideicomissa (ῆποι ἀποκαταστάσεων s. v. M²) M ἀποκαταστάσεως B || 17 ἡ προεβείων (καὶ ληγάτων s. v. L²) LB s || ὥπερ L || 20 αὐτὸν s. αὐτῶν L^b || εἰς τινὶ s. v. L² || 21 ἀποφαντονούς Haloander || 23 ἐπ' ψήφον] et ex de-
creto s || 24 ἔλκοτει (ἔκοιστε L^a) L || 29 τοιτὴν L¹B (cf. BΣ d) || 31 καὶ post μὲν om. L || 37 ἀδεια παρεχεσθῶ
Haloander s, ἀδειαν παρεχετω MLB || καὶ om. L ||

38 fidicomissariois (s. v. ἡγον τὴν ἀποκατάστασιν λαμβάνοντος) M φεδικομισσαρίοις L || 41 αὐτὸν M^a
1 morienti R || 3 recogitandum V || 12 eis in litura R
ei V || an sed suae potestatis est largitas? (sim. Contius) ||
15 merunt V¹T¹ || 18 ex] del. R², ea V² || 20 qui q* V¹
|| 23 qui] quod V¹ || 24 et ex (ex R¹) RT] etiam ex
V al. || 26 eorum VT¹ || 27 quam om. V || 28 scriptum
R¹ || tantum ε̄ solum accipiat R || 29 dari uult add.
R || aut del. vulg. || 33 descributa R¹ || 35 quod om. V¹ ||
36 et legatariis] quidem legatariis V

τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων ἐπιδέχοιτο τρόπος, ὅτι τὰ πράγματα λαβότες πράξουσιν ἐπί αὐτοῖς, ἀπερ ὁρῶς, γονλήθησαν οἱ διαθέμενοι. ἡ εἶπερ μῆδεις τῶν μνήμης ἐν τῇ διαθήκῃ τυχόντων βούληθείη προσελθεῖν, τουτέστι συγκληρονόμος ἢ ληγαταριος ἢ φιδείκομισσάριος ἢ οἰκέτης ἐλευθερίας τετιμημένος, τηνικαντα ἐπὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου, οὐδὲ ὁ νόμος καλεῖ μετὰ τὸν γεγονότινον μὲν, τῇ νομίμῳ δὲ υπὸ τοῦδε τοῦ νόμου πειραλεισθέντα μοιρα, φέρεσθαι τὰ πράγματα, καὶ αὐτὸν ὅμοιος διδόντας ἀσφάλειαν, καὶ πλήρουν τὰ τῇ διαθήκῃ περιεχόμενα. Απαντοῦ δὲ οὐδεὶς οὐδὲ προσελθεῖν οὐδὲ ἐπὶ τούτων γίνεσθαι βούλομεθα, ἀλλ ὁ πρώτος πατὴ τὴν τάξιν καλούμενος μετὰ τὸν ἥδη πειραλεισθέντον υπὸ τοῦ νόμου τοῦ πατὴ ἡμᾶς, οὗτος καλείσθω πρόστεος, εἴτα ὁ μετ’ ἑκεῖνον, καὶ ἐφεξῆς οὕτως, ἔως ἂν ὁ τελενταῖος ἐκλιποῦντι καρδιαν ποιῆσῃ καὶ τῷν ἔξωθεν τινι, βούλομένως καὶ προσελθεῖν καὶ τὰ παταλειμένα πληρώσαι. μερ ὅντις καὶ τὸ δημόσιον, εἴγε βούλοιτο, τίθεμεν. Καὶ γάρ καὶ ἐπὶ τῶν ληγαταριῶν καὶ φιδείκομισσαριῶν τοιαν- την εἴναι βούλομεθα τάξιν, ὥστε προτέρῳ δίδοσθαι παροχησταν τῆς προσελεύσεως τῷ καθ’ ὅμιδα φιδεί- κομισσαριώ, ἢ πλειόνων ὅντων τῷ μείζονα μοιραν ἔχοντι, καὶ μάλιστα ἐφ’ ἡμῶν, οὔτε τῷ Τρεβελλιανῷ μονῳ 20 δόγματι δεδώκαμεν ἐπὶ τῶν τοιούτων φιδείκομισσων καρδιαν, τὰ τοῦ Πηγασιανον περιόδους μοιράσσοντες τε καὶ ἐκβάλοντες. εἰ δὲ ἡ οὐκ εἴη τις καθ’ ὅμιδα τετι- μημένος ἢ σὺ βούλοιτο προάξαι τὸ κελευσθέν, ἐπὶ τοὺς τοῖς μείζοσιν ἴδιοις ληγάτοις ἢ καὶ φιδείκομισσοις 30 τετιμημένους τὴν τοιούτων ἔσχεσθαι παροχησταν. οὕτω τε καὶ τοῖς οἰκέταις διδόσθαι καρδιὸν τοῖς ἐλευθερίας τετιμημένους καὶ προσειναι καὶ ἐλευθερίους ἀσφαλώς εἴναι καὶ τὰ πράγματα λαμβάνειν καὶ πλήρουν τὰ πε- λευσθέντα μετὰ τῆς ἔμπροσθεν εἰσημένης ἀσφαλειας. 35 Εἰ δὲ μῆδεις εἴη τῶν ληγαταριῶν ἢ φιδείκομισσαριῶν τῶν καθ’ ὅμιδα ἢ καὶ κατ’ ἑίδος μείζονα μοιρα ἢ προεβείρι τετιμημένος, ἀλλὰ πάντες ἴσην ἐπέχοιεν τυ- χην, τηνικῶτα προκρίνεσθαι μὲν καὶ οὕτως τοὺς καθ’ ὅμιδα φιδείκομισσαριών διὰ τὸν ἔμπροσθεν ἥμιν 40 εἰσημένον λόγον, ἢ τὸν ἐξ αὐτῶν βούλομενον πληροῦσαι τὸ προστεταγμένον, τὸν δὲ λοιπὸν ληγαταριὸν ἢ φι- δείκομισσαριόν, οὗσοι μηδὲν ἀλλήλων ἐν τῷ παταλε- λειμμένῳ προέχουσι, καὶ πάτας, εἰ βούλοντο, καλεῖ-

cundum quod personarum vel rerum receperit modus, quia res accipientes agunt in eis, quae recte voluerunt testatores. Si vero nullus horum, de quibus testamento memoria facta est, voluerit adire, hoc 5 est coheres aut legatarius aut fideicommissarius aut servus libertate honoratus, tunc ad alios, quos lex ab intestato vocat post eum quidem, qui scriptus est, et legitima per hanc legem parte exclusus, deferri res, et ipsos similiter praebentes cautionem, quia 10 complent, quae testamento continentur. Inordinatum vero nihil neque confusum nec in his fieri volumus, sed primus secundum ordinem vocatus post eum, qui iam exclusus est a lege nostra, ita vocetur prior, deinde qui post illum est, *(et)* ita de cetero, donec ultimus relictus locum faciat etiam alicui exteriū venientium, et adire et quae relicta sunt implere; post quos etiam fiscum, si voluerit, ponimus. Etenim in legatariis et fideicommissariis hunc esse volumus ordinem, ut detur licentia aditionis priori per universitatem fideicommissario, aut multis existentibus maiorem partem habenti, quoniam et in similitudinē heredis consistit, et maxime apud nos, qui Trebelliano solo dogmati dedimus in talibus fideicommissis locum, Pegasiani circuitiones odio habentes 25 et expellentes. Si vero aut non fuerit quispiam per universitatem honoratus aut noluerit agere quod iussum est, ad eos, qui maioribus propriis legatis aut fideicommissis honorati sunt, huiusmodi venire fiduciam. Sic quoque servis dari tempus, qui libertate honorati sunt, et adire, et liberis cautum esse, et res percipere, et complere quae iussa sunt, cum praedicta dudum cautione. Si vero nullus fuerit legatariorum vel fideicommissariorum per universitatem aut per speciem maiori parte aut in legato honoratus, sed omnes aequalē habuerint fortunam, tunc praeponi quidem etiam sic per universitatem fideicommissarios propter dictam dudum rationem, aut eum, qui ex eis voluerit implere quod praeceptum est; reliquos autem legatarios vel fideicommissarios, quicunque nihil alterutros in hoc, quod relictum est, antecedunt, etiam omnes, si voluerint, vocari, aut

scilicet prius ab iis praestanda prouti rerum vel personarum ratio admittat se rebus acceptis inde executuros quae recte testatores voluerunt. Quodsi nemo eorum, quorum in testamento facta est mentio, adire velit, id est coheres vel legatarius vel fideicommissarius vel servus libertate honoratus, tunc ad reliquos ab intestato, quos lex vocat post scriptum quidem heredem, sed intra legitimā tantum portionem per hanc legem coactum, bona deferantur, et ipsos similiter praestitūti cautionem se ea, quae testamento continentur, impleturos esse. Nihil vero inordinati neque confusi ne in his quidem fieri volumus, sed qui primus ex ordine vocatur post eum, qui iam nostra lege circumscriptus est, is prior vocetur, deinde qui post eum est, et sic deinceps, donec ultimus deficiens locum faciat etiam extraneorum alicui, qui et adire et reliqua implere velit; post quos etiam fiscum, si quidem voluerit, ponimus. Etenim et in legatariis et fideicommissariis tales ordinem esse volumus, ut priori detur fideicommissario universali, vel si plures sint, maiorem partem habent licentia adeundi, quia et instar heredis est, idque maxime apud nos, qui soli Trebelliano SCto in talibus fideicommissis locum dedderimus, ambagibus Pegasiani odio habitis et explosis. Si vero aut nullus sit fideicommissus universali honoratus aut nolit quod imperatum est facere, ad eos, qui maioribus legatis specialibus sive fideicommissis honorati sunt, eiusmodi facultas veniat; itaque etiam servis libertate honoratis opportunitas detur et adeundi et libertate secure fruendi et bona accipiendi et imperata implendi cum praedicta cautione. Sin autem nemo legatariorum aut fideicommissariorum, universalium aut particularium, maiore portione vel legato honoratus sit, sed omnes aequali sint condicione, tunc qui- dem utique praeferantur fideicommissarii universales, ob ea quae ante a nobis dicta sunt, vel qui- cumque ex illis quod praeceptum est implere vult. Reliqui vero legatarii vel fideicommissarii, qui cumque in eo, quod relictum est, nihil alteri praestant, universi, si velint, vocentur, vel qui ex illis

1 τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων] personarum vel rerum s. 2 πράττοντιν L 5 || 3 ἡ εἶπερ] Si vero s. 5 ἢ φιδείκομισσάριος M] ἢ ὁ τὴν ἀποκατάστασιν λαμβάνων M²B, om. L || 10 διδόντας] διδόντας τὴν B || 14 υπὸ τοῦ νόμου τοῦ] τῷ νόμῳ τῷ L || 19 τὸν δημόσιον LB || 22 φιδεί- κομισσάριον M] λαμβάνοντι τὴν ἀποκατάστασιν B || 24 κληρονόμος L¹ κληρονόμος L² || 25 οὕτεο] cf. Inst. 2, 23, 7 || τρεβελλιανον M 30 καὶ om. Ls || 33 ἐλευ- θέροις s. 5 || 36 ἢ φιδείκομισσάριον M] om. L¹, ἢ τῶν

ficomi^s s. v. L² || 37 μοῖρα τετιμημένα (τετιμημένος m. 2) ἢ πρεσβείω L || 40 τὸν ἔμπροσθεν] ab his vv. inc. A f. 221 || ἥμιν om. A || 41 τῶν ἐξ αὐτῶν βούλομένων A || 42 προστατόμενον L || 43 οἵσοι] om. L¹, οἱ L²A

2 uolunt R¹ || 14 et om. RTV || 15 etiam] et etiam R set etiam V¹ || 16 uolenti post uenientium add. deut., recte || 17 etiamfi fiscum si V¹ || 19 prior* V¹ || 22 similitudine V || 23 qui] qui ex V¹ || soli R²V² || 29 dare V¹ || 30 libertas V¹ || 35 haberunt aequalē V || 39 quod om. V¹ *

Nov. I 1

4

DE HEREDIBUS

σθαι, ή τοὺς ἐξ αὐτῶν βουλομένους. Εἰ δὲ μηδεὶς ληγατάριος ή φιδεῖκομισσαρίος ἔλοιπο τοῦτο πρᾶξαι, δίδομεν τοῖς οἰκέταις παροχησίαν τοῖς ἑλευθερίᾳ τετρημηνούς κατὰ τὴν τάξιν τῆς ὀνομασίας, καθ' ἣν αὐτοὺς ὁ δεσπότης ἀνόμασε, κατὰ τοῦτο ἔχουν τὴν πρὸς 2 ἄλλήλους προτίμησιν. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπάντα νομοθετοῦμεν, ἐνθα ἀναγκαστική τις ὑπόκειται δόσις εἰς τινα τῶν ἐκ φύσεως ὀφειλομένων τινὰ διαδοχὴν παρὰ τὸν διαθεμένον τε καὶ τελευτῶντος. Εἰ δὲ οὐδὲν ὑπόκειται τοιούτον πρόσωπον ἐν ταῖς ἐνστάσεσιν, 10 ἀλλ' ἔκοντος ή φιλοτιμία τῆς διατυπώσεως παρὰ τὸν διαθεμένου γίνοντο, εἴτα ὁ γεγραμμένος οὐ πληροὶ τὸ προστεταγμένον εἴσω τοῦ ὅγθεντος ἡμῖν ἐμπροσθεν χρόνου, ή τοι τὸν μὲν ἀφαιρεῖσθαι πάντων τῶν καταλειμμένων, οὐδὲ ὅτιον ὃντες κατὰ Φαλκιδίου πρόσφατον οὔτε κατὰ ὄλλην αἵτινα λαβεῖν δυνάμενον. Οὐοίς δὲ τὰ αὐτὰ κρατεῖν, καὶ εἰ μὲν εἰεν συγκληρούμοι, τούτους καλεῖσθαι, ἐπείτου γε εἰς φιδεῖκομισσαρίους καὶ ληγαταρίους καὶ οἰκέτας καὶ τοὺς ἐξ ἀδιάθετου πάντας κατὰ τὴν ἔμπροσθεν ὑψ' ἥμαν παραδεδέμενην τάξιν τὰ πρόγκατα γερενί, πανταχοῦ τοῦ βάρους συνημμένου τοι δεῖν πληροῦντα τάντα, ἀπερὸν διαθεμένος κατὰ νόμον, καθάπερ ἐμπροσθεν εἰπόν- 3 τε ἐφθημεν, ἐπιτάξειν. Εἰ δὲ ἡ ἔνστατος καὶ ὑποκατάστατον βουλομένον ἔλευσται τὰ πρόγκατα πάντα κατὰ τὸν νόμον πληροῦντα τὰ καταλειμμένα. οὗτοι τε ἐκείνους μη βουλομένουν, τημακίτα ἐπὶ τε τοὺς συγκληρούμονας καὶ ληγαταρίους καὶ οἰκέτας καὶ τοὺς ἐξ ἀδιάθετον καὶ τοὺς ἔξωθεν καὶ τὸ δημόσιον 30 κατὰ τὴν παρὰ ἥμαν εἰρημένην παρατήσοντα τὰ ἀφαιρούμενα παραγενήσεται, πληροῦντας πανταχοῦ τὰς τῶν τελευτῶντων νομίμους διατυπώσεις. διὰ τοῦτο γάρ δὴ καὶ ἐπὶ τοσάντας εἰδομεν διαδοχάς, ἵνα μη μείνειν ἀποσέλεντος ὁ τὸν τελευτῶντος πλῆρος. 40

4 Exheredatos δὲ παῖδας, εἴ γε δικαίως παρὰ τὸν πατέρος ἀποκλεισθεῖν καὶ μηδὲν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς ἔχοντας γνώμην, οὐ καλούμενον οὐδὲ προσιέμεθα καὶ εἰ μηδεὶς τοιούτων κατὰ φαλκιδίους ἡ κατὰ ἄλλην αἵτινα A || 16 *οὐδὲ κατὰ libri || 17 ὥμως A || τὰ αὐτὰ talia (i. e. τοιούτα) σ || συγκληρούμονας L || 18 αὐτοὺς A || ἐπειτούγε εἰς ἐπὶ δὲ τὸν τοῦς A || 21 πανταχοῦ πάσι A || 22 πληροῦντα τάντα L || πληροῖν (sic) ἀπερὸν διαθεμένος κατὰ τὸν νόμον τὸν εἰρημένον ἐμπροσθεν ἐπιτάξοντες A || 24 δὲ ἡ om. A (in marg. iδε περὶ ὑπο- [απαστάσεως]) || 25 ἐπὶ τὸ A || 27 τὸν om. A || 29 post

qui ex eis voluerint. Si vero nullus legatarius autem fideicommissarius elegerit hoc agere, damus servis licentiam libertate honoratis secundum ordinem denominationis, per quam eos dominus denominavit, 5 secundum hoc habere in alterutros praepositionem. 2 Et haec quidem omnia sancimus, ubi necessaria quaedam subiacet datio in aliquo, cui ex natura debetur quaedam successio a testatore et moriente. Si vero nulla subest huiusmodi persona in institutionibus, sed spontanea largitas dispositionis a testatore fiat, deinde scriptus non compleat quod praecipitur intra predictum a nobis dudum tempus, illum quidem privari omnibus relictis, nihil penitus neque per Falcidiae occasionem neque per aliam causam percipere valentem. Similiter autem talia obtinere: et si quidem sint coheredes, hos vocari, alioquin ad fideicommissarios et legatarios et servos et omnes ab intestato secundum prius a nobis traditum ordinem res venire, ubique onere cohaerente, 10 20 quatenus oporteat compleri ea, quae testator secundum dum legem, sicut prius diximus, imperavit. Si vero institutio etiam substitutionem habuerit, certum est, quia prius ad substitutum volentem venient omnes res secundum legem completem quae relicta sunt, 25 et sic illo nolente tunc ad coheredes et legatarios et servos et qui ab intestato et qui extra sunt et fiscum secundum a nobis datam observationem ea, quae auferuntur, venient, completes ubique deficientium legitimas dispositiones: propterea namque 30 etiam ad tantas res peximus successiones, ut non re- 4 maneant sine additione morientis hereditas. Exheredatos autem filios, si iuste a patre exclusi sint et nihil ex patris habeant voluntate, non vocamus neque respicimus, licet decies milies velint. Una enim est legis intentio, ut quae disposita sunt a morientibus impleantur; eum enim, qui ab ipso testatore propria substantia pulsus est, quomodo erit iustum vocare ad res, quarum eum ille per exheredationem factam in eum expressim fieri participem noluit? Si vero τὰ διατεταγμένα παρὰ τῶν τελευτῶντων πληροῦσθαι, 40 τὸν γάρ ἐξ αὐτοῦ τὸν διαθεμένον τῆς αὐτοῦ περιουσίας ἀπελανόμενον πώς ἀν εἰς δίκαιον καλεῖν εἰς πάργα- μα, ἀν αὐτὸν ἐκείνος διὰ τῆς ἐπ' αὐτῷ ὁρτα- γενομένης exheredationis γενέσθαι μέτοχον οὐκ ἡβο-

voluerint. Quodsi nullus legatarius vel fideicommissarius hoc facere voluerit, servis libertate honoratis veniam damus, ut secundum ordinem nominationis, quo dominus eos nominaverit, ita inter se habeant 2 praerogativam. Et haec quidem omnia sancimus, ubi de necessaria agitur datione in eorum aliquem conferenda quibus natura successio a testatore et defuncto debetur. Si vero eiusmodi persona nulla subest in institutionibus, sed voluntaria liberalitas dispositionis a testatore fiat, et deinde scriptus heres intra tempus a nobis praedictum id quod praeceperunt est non impletur: ille vero omnibus, quae relicta sunt, privetur, ut neque Falcidiae nomine neque ex alia causa quicquam capere possit. Similiter autem eadem obtineant, et siquidem coheredes adsint, hi vocentur, alioquin ad fideicommissarios et legatarios et servos et omnes ab intestato secundum ordinem a nobis ante traditum bona veniant, onere ubique annexo im- 3 plendi ea, quae testator legitime, sicut ante iam diximus, imperaverit. Si vero institutio etiam substitutionem habet, manifestum est prius ad substitutum, si velit, ventura esse bona relicta, omnia secundum legem impletur; pariterque illo nolente tunc ad coheredes et legatarios et servos et heredes ab intestato et extraneos et fiscum secundum dictam a nobis observationem quae auferuntur pervenient, qui omnino legitimas defunctorum dispositiones impletur. Propterea enim ad tot successiones res peximus, ne hereditas 4 defuncti non adita maneat. Exheredatos vero liberos, si modo iuste a patre exclusi sint nec quicquam ex voluntate patris habeant, non vocamus neque admittimus, etiamsi sescenties velint. Una enim est legis intentio, ut quae a defunctis praecepta sunt impletur. Nam qui ab ipso testatore bonis suis exclusus est, qui iustum fuerit eum ad bona vocare, quorum eum ille per exheredationem nominatim factam partcipem fieri noluit? Quod vero partem ei qui voluntatem defuncti non implet ablatam primum ad substi-

3 τοῖς απειλεύσεις om. A || 5 ὀνομάσει A || 8 τὸν ἐκ φύσεως ὀφειλόμενον A || 9. 10 οὐδὲν ἐν ὑπόκειται τῶν τοιούτων προσώπων A || 11 ἡ om. A || 12 γίνοντο BA || 14 ἡτοι M) om. LAB δ || πάντων om. A || 15 μηδὲ ὅτιον κατὰ φαλκιδίους ἡ κατὰ ἄλλην αἵτινα A || 16 *οὐδὲ κατὰ libri || 17 ὥμως A || τὰ αὐτὰ talia (i. e. τοιούτα) σ || συγκληρούμονας L || 18 αὐτοὺς A || ἐπειτούγε εἰς τὸν τοῦς A || 21 πανταχοῦ πάσι A || 22 πληροῦντα τάντα L || πληροῖν (sic) ἀπερὸν διαθεμένος κατὰ τὸν νόμον τὸν εἰρημένον ἐμπροσθεν ἐπιτάξοντες A || 24 δὲ ἡ om. A (in marg. iδε περὶ ὑπο- [απαστάσεως]) || 25 ἐπὶ τὸ A || 27 τὸν om. A || 29 post

ληγαταρίους add. καὶ φιδεῖκομισσαρίους? || 30 τὸν δημόσιον A || 32 πανταχόθεν B || 35 μείνοι M || 36 ἰε κατὰ τῶν ἀποκλήρων] A in mg. || ἐξνερεδάτους MA ἀποκλήρους LB || εἰγε] εἴτε A || 31 πατρὸς κλησθεῖεν ἡ καὶ μηδὲν δια τοιούτων τῆς τοῦ πατρὸς φιδεῖκομισσον καλούμενης, οὐ προσιέμεθα A || 40 πληρώσαι A || 43. 44 ὁρτῶς γενομένης exheredationis (Εξν: eredationis L ἡτοι ἀποκλήρωσις s. v. M²) ML γενομένης ὁρτῶς ἐξνερεδάτων A γενομένης ἀποκλήρωσις ὁρτῶς B

1 voluerit V || 3 libertate elegerit honoratis R¹ || 7 subiaceat V || 21 prius. sicut V¹ || 34 despiciens R

λόγη; Εἰ δὲ τὸ ἀφαιρούμενον μέρος παρὰ τοῦ μὴ πληρούντος τὴν τοῦ τελεντησαντος βουλὴν πρότερον γέγομεν ἐπὶ τοὺς ὑποκαταστάτους, ἔπειτα ἐπὶ τοὺς συγκληρούμονες, καὶ μετ' ἑκείνους ἐπὶ ληγαταρίους καὶ φιδεῖκομισσαρίους, καὶ πρὸς γε καὶ οἰκέτας, οὗτα τε ἐπὶ τὴν ἔξ ἀδιαθέτον κλῆσιν καὶ τοὺς ἔξωθεν καὶ τὸ δημόσιον ἥλθομεν, οὐκ ἀπὸ τρόπου τούτο γέγονεν, οὐδὲ ἐκ τοῦ παρόκοντος, οὐδὲ ὡς ἄν τινα καὶ διαλάθοι τὸ πρότερον, ἀλλ᾽ προνοίας καὶ κατὰ τὸν νόμον· ἵνα πεπερασμένων πρώτον ἀπάντων τῶν κατὰ τὰς 10 ἔξ ἀδιαθέτους κλῆσιν καὶ τοὺς ἄλλους ἀφικώμεθα. Ἐφ' ἀπάντων δέ, ἐφ' ὧν τῶν προγεγαμμένων οὐ πληρούντων καλοῦμεν ἡ τὰς τῆς διαδήκης πρόσωπα τὸν τοὺς 15 ἔξ ἀδιαθέτους καὶ τοὺς λοιπούς, διδομενοί ἀπασι τοῖς 20 τοιούτοις προσώποις κληρονόμους καὶ adi- tio- nōs ἦτοι pro herede gestio- nōs ἔχειν δίκαιαν (ταῦτα δὴ τὰ τοῦ νόμου δίκαια), καὶ οὐς κληρονόμους ἀπάντω πρότερον, ἐναγομένους τε καὶ ἐνάγοντας τοῦτο ὅπερ καὶ οἱ παλαιότατοι τῶν νόμων ἐκ τῆς οἰκείας αὐθεντι- 25 ρίας ἐδίδοσαν, καὶ κληρονόμους ἐποίειν τοὺς οὐδὲ γε- γενναμένους κληρονόμους οὐδὲ ἔξ ἀδιαθέτους πρὸς τον κλήρον καλούμενους. Τούτων ἀπάντων κρατοῦντων, καὶ εἰ μη παρὰ κληρονόμου, παρὰ δὲ ληγαταρίου ἢ φιδεῖκομισσαρίου ἢ τοῦ mortis causa δωρεὰν λαβόν- 30 τος δοθῆναι τι ἡ γενεσθαι ὁ διαθέμενος ἥβοντι θή- της αὐτῆς τάξεως προφάσει τῷ ἀφαιρούμενων πραγ- μάτων αὐτοτομένων, καὶ ἀρχομένων μὲν ἀπὸ τῶν ὑποκαταστάτων τὸν ληγαταρίον, ληγόντης δὲ εἰς τὸ δημόσιον. Καὶ μηδεὶς πρὸς τὸν νόμον δυσχεραινέτω τούτον, οὐς τῶν καταλειπμένων ἀποστέρωμενος, ἀλλ' ἐνοῶν, οὐς ἀπαντὸν ἀνθρώπων πέρας ἐστὶ τοῦ βίου ὁ θάνατος, μηδέ μόνον τὸ παρ' ἐτέρων αὐτὸς λαβεῖν θεω- 35 ρεῖτο, προσενούσθαι δέ, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐτέρος τελεντῶν τοῖς νῦν μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ παντὶ καὶ τῷ μετά ταῦτα ἔσοντι νομοθετοῦμεν χρόνῳ.

CAPUT II.

Ἐντεῦθεν ἡμᾶς εἰσῆλθε βουλὴ καὶ τις ἔννοια τὸν 40 Hinc nobis ingressa est cura et quaedam consi- φακιδίον νόμου, ὃς καὶ ἀκοντων τῶν διατιθέμενων, deratio Falcidiae legis, quae etiam invitatis testatori-

tutus, deinde ad coheredes, atque post eos ad legatarios et fideicommissarios, ac praeterea ad servos trans- tulimus, itaque ad eos qui ab intestato vocantur et extraneos ac fiscum venimus, id non temere factum est neque inconsiderate neque quasi quem lateat quod conveniens est, verum consulto et secundum legem: ut perquisitus prius omnibus deinceps personis testamento scriptis, iisque recusantibus, ita demum ad eos, qui ab intestato vocantur, ceterosque perveniremus. In omnibus vero casibus, ubi prius scriptis hereditibus non impletibus eas personas, quae vel ex testamento vel ab intestato veniunt, et ceteras vocamus, con- cedimus omnibus eiusmodi personis heredes fieri atque aditionis sive pro herede gestio- nis (quae quidem verba legis sunt) ius habere, omniaque tamquam heredes agere, sive convenientiar sive convenient; id quod antiquissimae etiam leges ex propria auctoritate dabant heredesque faciebant eos, qui neque scripti erant heredes neque ab intestato ad hereditatem vocabantur. Atque haec omnia obtineant, licet non ab herede, sed a legatario aut fideicommissario aut mortis causa donatario dari quid fieri testator voluerit; eodem ordine in causa rerum auferendarum servando, ut a substitutis quidem legatarii incipiatur, in fisco vero desinat. Nec quisquam adversus hanc legem indignetur, quod iis, quae relicta sunt, privetur, sed considerans omnibus hominibus finem vitae esse mortem non id solum spectet, ut ab aliis ipse accipiat, sed praeterea cogitet se et ipsum moriturum aliis praecepta daturum, ac nisi auxilium ab hac lege habeat, nihil eorum quae cum omni studio disponuerit ad exitum esse perductum. Non enim iis tantum, qui sub nostro imperio, vel qui nunc sunt hominibus, sed omni etiam posthac decurrenti tempori leges ferimus.

II. Hinc nos consilium et consideratio aliqua legis Falcidiae subiit, quae invitatis etiam testatoribus,

1 Ei] τὸ A in mg. || 2. βούλησαν B || 3. εἶτα A || 5 καὶ ante οἰκέτας om. A || οὗτως (οὕτοις m. 1) τε A, τε om. M || 6 τὸν δημόσιον A || 7 ἀπὸ τρόπου MLA (ἀπόπως L²) || 9 κατὰ νόμον A || 10 πεπερασμένον A || τὰς om. A || 11 οὗτως] οὗτα τε L || 12 ἀφικώμεθα] κληρονόμους add. A || Ἐφ'] τὸ A in mg. || 13 ὑφ' ἄν τι τῶν γεγαμμένων A || πληροῦντος L¹ πληροῦνται A || 15 ἔξ ἀδιαθέτους] κληρονόμους add. A || καὶ ante διδο- μεν add. A || 16 κληρονόμους AB (s.) || aditionis (ἥτοι υπεισελεύσεως M s. v.) ML ὁδερατίονος A υπεισε- λεύσεως B || 17 pro herede geretionis (τούτεστι κληρο-

de gestio-

μίας εγχειρίσεως s. v.) M prōneregegeiotic (sic) L (corr. m. 2) προκερεδεμερετίωνος A κληρονομίας ἐγχε- ρίσεως B || ταῦτα δὴ τὸν νόμον τὰ ὄργατα L || 19 τοῦτο om. A || 20 τῶν νόμων] νόμοι L²A || 21 οὐδὲ μη A ||

ablatam partem a non complente morientis voluntate prius deduximus ad substitutos, deinde ad coheredes, et post illos ad legatarios et fideicommissarios, nec non et servos, et ita ad eos, qui ab intestato 5 vocantur, et ad extraneos atque fiscum venimus, non absurde hoc factum est nec inaniter, nec quasi aliquem lateat quod decet, sed ex providentia et secundum legem, ut finitis primum omnibus secundum testamento personis, deinde abrenuntiantibus, ita ad eam que est ab intestato vocationem et alios veniremus. In omnibus autem, in quibus scriptis non complentibus vocamus aut ex testamento personas aut ab intestato et ceteros, damus omnibus talibus personis fieri heredes et aditionis aut pro herede gestionis habere ius (haec enim legis verba sunt), et tanquam heredes omnia gerere, et conventos et convenientes: hoc quod etiam antiquissimae leges ex propria auctoritate praestabant, et heredes faciebant eos, qui neque scripti heredes neque ab intestato ad hereditatem vocabantur. His omnibus obtinentibus, licet non ab herede, sed a legatario aut fideicommissario aut mortis causa percipiente dari aliquid aut fieri testator voluerit; eodem ordine in occasione ablatarum rerum servando, et incohante quidem ab substitutis legatarii, terminante vero in fisco. Et nullus hanc legem duram habeat tanquam relictis privatus, sed considerans, quia omnibus hominibus terminus est vitae mors, non solum ab aliis ipse se percipere contemplare, sed cogite, quia et ipse alii moriens imperabit, et si non huius legis mereatur auxilium, nihil horum, quae cum omni studio dis- posuerat, ad perfectum perducet. Non enim his, qui sub nobis neque qui nnnc solum sunt hominibus, sed omni et post haec currenti temporis legem po- 35 nimus.

24 καὶ] καὶ A || 25 ἡ τοῦ μόστις καῦσος δωρεὰν λα- βόντων M τυμορτισσός λαβόντος A, ἡ τοῦ θανά- του αἵτια λαβόντος L (s.) ἡ τοῦ λαβόντος αἵτια θα- νάτον B || 29 τὸν δημόσιον A || 30 τοῦτον δυσχεραι- νέτω A || 32 ὁ om. LA || 34 καὶ αὐτὸς] καὶ om. L || 35 τῆς παρὰ τοῦδε Hombergk, παρὰ τῆς (τι in lit. M) τοῦδε MB παρὰ τῆς A παρὰ τοῦδε L || τύχη A || 36 ἐπιτάξουεν (in mg. [δια]τάξουεν? corr.) A || 37 ἀξοὶ A ἔξει L¹ || οὐ γάρ τῶν ἐφ' ὑμῶν οὐδὲ τῶν A || 39 ταῦτα τε add. A || 40 rubr. β περὶ φαλκιδίου L φαλκιδίου A || ημέν A

15 geretionis R¹ || 17 *quod] quidem || 23 οc***ione V¹ || 25 *legatariis] termino RTV || 26 hanc] ob hanc R || 27 priuatis R¹V¹ || 28 non] et non RT || se om. V¹ || 30 si non] nisi V || 31 cum omni] communi Ra || 34 haec om. V || 40 rubr. ad legem Falcidiam V

εἶπερ ἔξαναλισοιν τὰ πρόγματα διὰ τῶν πρεσβείων, δίδωσι παρακατέχειν τοῖς κληρονόμοις, ὅσον αὐτοῖς ποιεῖ τὸ τέταρτον τῆς περιουσίας, καντάθια γὰρ μάχεσθαι μὲν δοκεῖ τῇ γρώμῃ τοῦ τελευτήσαντος, ἐπεριέδεσθαι δὲ τῷ τάντο ἐφέντι νόμῳ. Θεσπίζουμεν τούνν (ἀνθεκτέον γὰρ ἦμιν πανταχοῦ τῆς τῶν τελευτήσαντον γνώμης), τοὺς κληρονόμους, εἰ βούλοντο τῆς ἑντεῦθεν ὀφελεῖας ἀπολαύειν, καθαρὰν φυλάξαι τῷ νόμῳ τὴν ἔξουσίαν, καὶ μη δι ὧν ἀν, ὡς εἰκός, ὑποκέψαντες ἡ κακονογήσαιεν, εἰσάγειν πειράσθαι τὸν Φαλκίδιον, καὶ τούτης εἰ μηδὲν ἐκακονογήσαντες, σῶν ἀν ἴσας ἀμόσοστα.

Γ 1 Γνέθα τούνν inventariον παὸς τοῦ κληρονόμου τοῦ δεδίστος, μή ποτε οὐκ ἔχοι μετὰ τὰ χρέα καὶ τὰ πρεσβεία Φαλκίδιον, κατὰ τὸν τούπον καὶ τοὺς χρόνους οὐδὲν τὸν πρώτην ἐνομοθετήσαμεν, δέ τοὺς ἄνθρωπους ἔξηρούμεν τῆς ἐκ τῶν προσελεύσεων ἐπὶ τοὺς οἰκείους προγμαστὶ ηγμίας, ἰστάντες τὰ βάρη μέχρι τοῦ τῆς Δ οντῆς τῆς καταλειμμένης μετρουν. Ἐκείνον προστιθεμένους μόνου, τοῦ χορηγοῦ τὸν τοιούτον [εἰδέναι] κληρονόμουν, διὸ οὐ δεινεστάς μόνου, ἀλλὰ καὶ ληγατάριον τὸν τὸ ζημιοθρηματικὸν μόνου, ἀλλὰ καὶ τὸ μη κερδᾶντα, παραλαμβάνειν ἀπαντάς τοὺς ληγαταρίους καὶ φιδείουμισσαρίους, ὅσοι κατὰ τὴν αὐτῆν πόλειν τίχοιν ἐνδημούντες, ἡ τιμᾶς ὡς ὑπὲρ αὐτῶν προττοντας, εἰ τυχὸν ἡ τῶν προσώπων φυσις ἡ ἀξία ἡ ποιότης ἡ ἡγεμία ἡ καὶ τις ἀνάγκη εὐχερειαν αὐτοῖς οὐ δίδωσι τῆς ἐπὶ τῷ inventario παρουσίας. Εἰ δὲ ἀπώλεια τινες, παραγίνεσθαι μάρτυρας τῶν ἐξ αὐτῆς τῆς πόλεως ἀξιοπότων καὶ κεκτημένων οὐσίαν καὶ ἐπὶ χρηστής ὑπολήψεως ὄντων οὐκ ἔλαττον τῶν τοιῶν (ταβούλαριοις γὰρ μόνους, τὸ γε εἰς τοῦτο ἤκον, οὐ πιστεύομεν), ἐφ ὧν προσήκει γενέσθαι τοῦ inventariον, ὥστε ἐπανελθοῦν τοῖς ληγαταρίοις καὶ μεμφρένοις ὑπεξηρῆσθαι τι τυχὸν τῶν προγμάτων ἡ μη φανερὸν γενέσθαι, παροδίσαντας εἶναι μη μόνον διὰ τῆς τοτῶν οἰκετῶν βασάνου τὸ πρόγμα ζητεῖν (καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο δίδουμεν κατὰ τὴν πρώτην παροδίαν εἰσηγεῖν ἐπὶ ταῖς οἰκεταῖς βασάνοις παρατήσονται), ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ δόκον τοῦ κληρονόμου καὶ διὰ τοῦ δόκον τῶν μαστόνων, λεγόντων παρεῖναι τε τοῖς προττο-

40

si quidem bona legis exhaustant, heredibus retinere permittit, quantum illis quartam partem bonorum efficit. Nam hic quoque voluntati defuncti repugnare videtur, lego tamen nisi id permittente. Sancimus 1 igitur (usquequaque enim defunctorum voluntas nobis tuenda est), ut heredes, si commodo hinc redundantem frui velint, legi integrum servent potestatem, neque per ea quae forte subripuerint vel dolo mali fecerint Falcidiām introducere conentur, quae scilicet, si nihil dolo fecissent, forte non competeteret. Fiat igitur ab herede metuente, ne forte debitis et legatis solutis Falcidiām non habeat, inventarium secundum modum et tempora quae ante definitivimus, cum homines damno ex aditionibus rebus propriis imminentे excēmus, onera usque ad patrimonii relicti mensuram sistentes; illo addito solo, eiusmodi heredem, qui non solum creditores, sed etiam legatarios veretur, neque tantum ne damno afficiatur metuit, verum etiam ne lucro caret, [scire] debere assumere omnes legatarios et fideicommissarios, quicumque in eadem civitate degunt, vel certe quosdam pro eis agentes, si forte personarum natura vel dignitas vel qualitas vel aetas vel etiam necessitas quedam eis facultatem non concedat, ut inventario conficiendo intersint. Si vero quidam absint, testes adhibeantur ex cibis eiusdem civitatis, qui fide digni et locupletes et bonaे existimationis sint, non minus quam tres (tabularius enim solis, quantum ad hoc attinet, non creditus), coram quibus inventarium confici debeat, ita ut revertentibus legatariis, atque querentibus forte subreptum quid esse ex bonis vel non manifestatum, liceat non solum per tormenta servorum (namque et hoc concedimus, secundum observationem de tormentis servorum antea a nobis dictam), sed etiam per iusiurandum heredis et per iusiurandum testimoniū, dicentium se iis quae gesta sunt interfuisse quaeque tunc acta sunt vidisse nec illius fraudis ab herede commissae conscientes esse, rem inquirere, alioquin ita

1 διὰ ἀδ*α A¹ ἀ διὰ A² || 2 δίδωσι κτλ.] præbet retinere heredes quantumenque eius impletat (i. e. ὅσον ἀν αὐτοῖς πληροὶ) 5 || 3 τὸ τέταρτον τὸ τρίτον ἡ τὸ ἔμμον LB || 4 δοκεῖ videntur εἰς ἐπεριέδεσθαι M] σκήπτεσθαι LB σκέπτεσθαι A || 5 τῶντα talia 5 || 7 βούλοντο τε τῆς A || 9 ἀν om. L || ὡς εἰκός πακονογήσαντες ὑποκέψαντες, καὶ εἰσάγειν A || 11 εἰ καὶ μηδὲν A || 12 γενέσθω (ante hoc v. rasura 5 litt.) A || inventariον (s. v. ἀπογραφή) M ἵνα inventariον L ἵνα inventariον (et sic infra) A καταγραφεῖ B || παρὸ τῶν κληρονόμων A || 13 ἔχοντες L || τὸ χρέος A || 15 καθὼς πρώτη A[πρώτη] Cod. 6, 30, 22 || 17 ιστῶντες A || 18 ἔκεινον A || 19 μόνου om. B || τὸ χορηγοῦ A || καὶ ante τὸν add. L || εἰδέναι om. A || 21 δεῖσθαι L || οὐ τὸ οὐτω τὸ A¹ || 22 παραλαμβάνειν τε add. A || 24 αὐτὴν om. L || 25 πραττοντων ἡ τυχὸν A || 26 ἀξία M] ἀξίωσις LB ἀξίως A || 27 αὐτοῖς αὐτῶ? A¹ || δίδωσιν ἐπὶ τῷ in-

βενταρίον τῆς περιουσίας A || τῷ inventariον M τῷ (τοῦ m. 1) inventariον L || 28 ἀπεισι B || ἔξ M] ἐπὶ L.A(5) || 29 τῆς om. A || ἀξιοπότων καὶ κεκτημένων] τοὺς ἀξιοπότων κεκτημένους A || 30 ὄντας A || 31 ταβούλλαριον γὰρ μόνου A || 32 ὧν ἀν δὲ B || γίνεσθαι AB || 33 Σοτε καὶ ἐπανελθοῦσιν A (in mg. καὶ βάσανος ...) || 34 ὑπεξηρῆσθαι M] ὑπεξηρεύεσθαι L ὑπερεῖσθαι A || τυχὸν τῶν τυχόντων A || ἡ εἰ A || 37 καὶ om. A || δίδουμεν] præbuimus εἰς πρώτην A || 39 δόκον—διὰ τοῦ om. MA

1 res] lex R¹ || 7 hanc R¹ (l. hinc?) || 9 eum] Cumque R¹ || 10 malignantī V¹ || non om. V¹T¹ || 12 Falcidiām] et Falcidiām V¹ || 13 quae per V¹ || 14 excipimus (****pimus!) V¹ || 17 creditores RTV || 18 reueretur R || 23 non dat eis V¹ || 26 opinione optimae R¹ || 30 subrectum R || 31 manifestum V¹ || 35 heredis et iusiurandum om. V¹ || 36 et se adfuisse V vulg. || his ****esta V¹

μένοις καὶ ἐπιδεῖν τὰ τότε γινόμενα καὶ οὐδὲν συνειδένεις γενόμενον τῷ οἰληρονόμῳ κακούργημα, σύντα τε τὴν ἐπὶ τοῖς καταλειμμένοις ὑπὸ τοῦ διαθεμένου πράγμασιν εὐόλαικεν ἀλήθειαν. πλὴν εἰ μὴ τυχὸν οἱ παρούσες τῶν ἡγαταρίον, πάντες η τινες, διαμαρτυρίας αὐτοῖς στέλλομέντως, οὐ βούληθετεν ἔλθειν οὐδὲ παρεῖναι τῷ inventario, τηνικαντα γάρ ἀδεια ἔσται τῷ οἰληρονόμῳ καὶ μὴ παραγινομένων τῶν ἡγαταρίων ἀρεισθαντὶ τῇ τῶν μαρτυρών παρούσια καὶ ποιεῖν τὴν ἀπογραφήν, ἀποκειμένους καὶ οὕτω τοῖς ἡγαταρίοις τοῦ τε δόκου τοῦ οἰληρονόμου καὶ τῆς τῶν οἰκετῶν βασάνου, καὶ τούτων απάντων παρατηρέντων ἔχειν τὴν ἐκ τοῦ Falcidiou βοήθειαν. οὗτο γάρ οὐ δόξουεν οὔτε νόμοιο οὔτε εὐδοκιμήσαντα μέχρι νῦν ἐλαττούν οὔτε ἀδικεῖν τὸν τελευτήσαντα. εἰ γάρ πάντως μὲν αὐτῷ βοήθεια τινας γενέσθαι κληρονόμους, καὶ ἔχειν τινα παραψυχὴν ἐκ τῆς αἵτοῦ διαδοχῆς, καὶ σύεται γε αὐτάρικα περιουσίαν ἔχειν, οὐ μήν τούτο η τοῦ πράγματος ἀλήθεια δείνιστι, πρόδηλον, ὡς οὐκ ἐναγτίως εἴται τοῦτο τῆς τοῦ πατούχουμον βούληση, ἀλλὰ τῆς τῆς ἀγνοίας κάθαρσις τῆς ἐπείνον. Εἴ μέντοι μηδὲ ποιήσειν inventariον κατὰ τοῦτο τὸ σχῆμα, καθάπερ εἰπόντες ἐφῆμεν, οὐ παρακαλέσει Falcidiou, ἀλλὰ πληρώσει τοὺς ἡγαταρίους καὶ φιδεῖον μισσαρίον, καὶ εἴ τὸ τῆς καθαρούς οὐσίας τοῦ τελευτήσαντος υπερβαίνῃ μέτρον η τῶν ἡγατάτων δόσις. Καὶ τοῦτο φαμεν οὐ τοὺς ἡμετέρους ἐλάττοντες νόμοι, οὐ τεθίκαμεν ἐπὶ τῷ μηδὲν οὐκοθεν ζημιοῦσθαι τοὺς οἰληρονόμους τοῖς δανεισταῖς. Δάσσει γάρ αὐτοῖς ποιῶν ἐπιτινής τῆς ἐντοῦ κακούργας, διότι παρέβη τὸν νόμον, ἔξον δοσφάλως ἀπαντα πράξαντι μηδὲν ἔξημασθαι, τούναντίον μὲν οὐκ καὶ τὰ ἐκ τοῦ Falcidiou, νόμον περδάναι. Ταῦτα δὲ δὴ φαμεν, ἐνθα πεπλανημένως ὁ διαθέμενος περὶ τῆς ἐντοῦ περιουσίας ταῦτα ἐπράξειν, η τυχὸν δέον καὶ πλειον ποσότητα τῷ οἰληρονόμῳ καταλιπεῖν ὑπὲρ ἐλάττονος διετίστωσε, καὶ γάρ δὴ καὶ τοῦτο πεπλανημένης γνώμης ἐστίν, ἀλλὶ οὐ καθαρούς καὶ ἀκούσθως ἐπισκηψεως. Εἴ μέντοι ὥτως ἐπισκηψει μὴ βούλεοθαι τὸν οἰληρονόμον παρακατασκεῖν Falcidiou, ἀνάγκη τὴν τὸν διαθεμένον γνόμην κρατεῖν, καὶ η 40 βούλόμενον αὐτὸν ἵπτετησθαι τῷ διαθεμένῳ ἴσως καὶ τιν δίκαια τε καὶ εὐσεβή πατειλατόντι τὸ κέδος

veritatem in rebus a testatore relictis invenire. Nisi forte ii ex legatariis, qui praesentes sunt, omnes vel nonnulli denuntiatione illis facta venire et inventario confidendo adesse noluerint; tunc enim venia erit heredi vel non praesentibus legatariis testium praesentia contento inventarium faciendi, reservato utique legatariis et iureiurando heredis et tormento servorum: usque omnibus observatis auxilium ex lege Falcidia habeat. Ita enim neque legem hactenus adeo probatam imminuire neque iniuriam defuncto facere videbimus. Nam si omnino aliquos sibi heredes existere, et solacium quoddam ex successione sua habere vult, seque sufficiens patrimonium possidere putat, nec tamen rei veritas id demonstrat, manifestum 2 est hoc non contrarium voluntati defuncti futurum, sed potius ignorantiam illius purgaturum. Si tamen inventarium eo quo ante diximus modo non fecerit, Falcidiou non retinebit, sed legatarius et fideicommissarius satisfaciet, quamvis legatorum praestatio modum verae substantiae defuncti excedat. Neque id dicimus legem nostram imminentes quam ideo tulimus, ne quid heredes in bonis propriis a creditoribus damno afficiantur; praestabit enim illis poenam solvens fraudis suae, quod legem transgressus est, cum ei caute omnia agenti nullum damnum pati, immo ex contrario ea, quae ex lege Falcidia veniunt, lucrari licuisse. Haec vero dicimus, ubi per errorrem testator de facultatibus suis ita statuit, aut forte, cum maiorem etiam quantitatē heredi relinquere debuisse, de minore dispositus; etenim et hoc errantis est iudicium nec vero purae et accuratae dispositionis. Iam vero si expresse declaraverit nolle se heredem retinere Falcidiou, necesse est testatoris voluntatem obtinere, et aut ipsum volentem obtemperare testatori

1 ἐφιδεῖν A || 2 τοῦ οἰληρονόμου A || 3 ὑπὸ τοῦ διαθεμένου] a testatoribus 5 || 4 μὴ τυχὸν—τινες om. L || 6 οὐδὲ] Οὐδὲ δὲ (antea spatium vac., in mg. κε δόκος τῶν ...) A || 8 παραγενθεμένων A || 9 καὶ ποιηταῖς τῆς ἀπογραφῆς A || 10 καὶ οὕτω om. A || 13 ἐκ om. A || falcidiū M] φαλκιδίου LAB et sic semper || οὐ om. A || δέξαιμεν A corr. || 14. 15 *οὐδὲ—οὐδὲ libri || 15 Εἴ κε in mg. A || 16 αὐτὸν A || ἔχειν τινὰ ἥτινα A || 19 ἀλήθεια om. A¹ || 20 τοῦτο τῆς τοῦτον A || κατοχούμενον? A¹ || κάθαρσις τῆς ἀγνοίας ἐπείνον A || 21 ἐ ML] κε λεγάτω δ... in mg. A || μηδὲ M] μὴ LB s. om. A || 22 ἵπτετησίον LA || κατὰ τὸ σχῆμα ὅπερ ἔρημεν A || 23 Post οὐ tres litt. erasae in L || 25 ἵπτετησει A || 28 μηδὲ A || 29 αὐτῷ A s [ποιητὴ] νη in ras. L² || ποιῶν αὐτοῖς B || 30 ἔξον] ἔξ οὐ L²B s ἔξ οὐ A || ἀσφαλῆς] ἔδει add. A (cf. s) || 31 πράξαντα μηδὲν

vidisse, quae tunc agebantur, et in nullo conscientis esse factae ab herede malignitatis, sicutque in his, quae relicta sunt a testatoribus, invenire veritatem. Nisi forte praesentes legatarii omnes aut quidam 5 contestatione sibi missa noluerint venire nec adesse inventario; tunc enim licentia erit heredi etiam non advenientibus legatariis contentum esse testium praesentia et facere descriptionem, reposito etiam sic legatariis et iureiurando heredis et servorum examinatione, et his omnibus observatis habere ex Falcidia praeisdium. Sic enim non videbimus neque legem ita hactenus approbatam minuere neque iniustitiam facere morienti. Si enim omnino quidem sibi vult aliquos fieri heredes et habere quandam consolacionem ex sua successione, et arbitratur sufficientem se habere substantiam, non tamen hoc causas veritas ostendit, certum est, quia non hoc contrarietas erit sententiae morientis, sed ignorantiae puritas illius. 2 Si vero non fecerit inventarium secundum hanc figuram, sicut praediximus, non retinebit Falcidiou, sed complebit legatarios et fideicommissarios, licet purae substantiae morientis transcendat mensuram legatorum datio. Et hoc dicimus non nostram minuentes legem, quam posuimus, ut nihil de proprio damnificentur heredes creditoribus. Dabitque ei poenam exactio suea malignitatis, cur transcederit legem, ex quibus caute omnia agens nihil poterat damnificari, sed ex diverso etiam quae sunt ex Falcidiou, lege lucrari. Haec autem dicimus, ubi errans testator de sua substantia haec egit aut forte, cum debuisse etiam ampliore quantitatē heredi relinquere, pro minore dispositus; etenim etiam hoc errantis sententiae est et non purae et integrae designationis. Si vero expressim designaverit non velle heredem retinere Falcidiou, necessarium est testatoris valere sententiam, et aut volentem eum parere testatori, forsitan etiam quaedam iusta et pia relinquenti, lucrum non in percipiendo, sed solummodo

ξημιοῦσθαι A || 33 Ταῦτα] κε πλανη ... A in mg. || Ταῦτα δὲ e. q. s. usque ad finem capitū om. LB || δη om. A || πεπλανημένος A s || 35 πλέον A || 38 ἐπισκηψεως A || 35 M] λ περὶ τοῦ φαλ... A in mg. || ἐπισκηψοιν A || 40 ἀνάγκη αὐτὸν την A || κρατεῖν βούλόμενον ἵπτετησθαι τοις δίκαια τινα τε A || 42 καταλεπόντι M

2 sic in VT || 5 uoluerint R || 6 non] a non V pr. || 8 discriptionem R¹ || reposito V² in spat. || 10 obseruantis V¹ || 12 ita om. VT || approbatam hactenus V || 16 habere om. V¹ || 17 hoc] h*c R¹ hec R² || 18 puritan R¹ || illius] ostendit V¹ || 21 legata et fideicomissa V || 24 ut in nichil V¹ || 25 dabitque V¹] dabit RT sed dabit vulg. || ei om. R¹ || 26 q*ur R¹ || 27 aegens R || 29 luceri R¹ || ubi om. V¹ || 33 et integrae om. V¹ || 36 et aut] et om. R¹ || 37 iuste pi*m R¹ iuste et pie R²

οὐκ ἐν τῷ λαβεῖν, ἀλλ ἐν τῷ μόνον εὐσεβῶς ἔχειν καὶ μὴ δοκεῖν ἀκερδή τὸν τοιούτον εἶναι κλῆσον· η̄ εἰ μὴ βούλοιτο, αὐτὸν μὲν ἀναχωρήσαι τῆς τουατῆς ἐνστάσεως, χώραν δὲ γενέσθαι, καθάπερ ἐμπροσθεν εἰπόντες ἐφθημεν, ὑποκαταστάτοις τε καὶ συγκληρονόμοις καὶ ληγαταροίς καὶ φιλοκομισταροίς καὶ οἰκέταις καὶ τοῖς ἐξ ἀδιαθέτον καὶ τοῖς ἄλλοις, κατὰ τὴν ἐμπροσθεν ὑφ̄ ημῶν ἐξηγορμένην ἐπὶ τοῖς τοιούτοις οὖσι.

pie agendo habentem, et non videri sine lucro huiusmodi esse hereditatem, aut si noluerit, eum quidem recedere ab huiusmodi institutione, locum vero fieri, sicut dudum praediximus, substitutis et coheredibus 5 et fideicommissariis et legatariis et servis et qui ab intestato sunt et aliis, secundum prius a nobis inventam in talibus viam.

CAPUT III.

Ζ Οὐ δώσομεν δὲ ἄδειαν τῷ πληρούμαφ τὸ μέτρον τῆς οὐσίας ἀκριβῶς γινώσκοντοι καταβαλεῖν μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τινον ὀλόκληρα τὰ προσβεῖα, καὶ πληρὸν τὴν γνωμήν τοῦ διαθεμένου τηροῦσαι (τούτῳ ὅπερ καὶ αἱ τῶν πρὸ ημῶν λέγουσι διατάξεις), παρὰ δὲ τινῶν παρακατέκειν ἐθέλειν, οὐδὲ ἐκ μέρους μὲν πληροῦν τὴν τοῦ διαθεμένου γνώμην, ἐκ μέρους δὲ αὐτήν ἐλαττοῦν. ἀλλὰ τὸν γε ὅλον οὐ πεπληνημένον περὶ τὸ τῆς οὐσίας ποσόν, ἀλλὰ γινώσκοντα τε καὶ εὐθὺς ἀκολούθησαντα τῇ γνώμῃ τοῦ διαθεμένου διὰ πάντων αὐτῆς κατακολουθεῖν καὶ μὴ μεταμέλεσθαι πρὸς τὰ χείρων· οὐ γάρ ἀν εἴη τούτῳ καθαρῶς ἀκολουθεῖν. Οὐ μην οὐδὲ ἐφτι-
σομεν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν ἐπισταμένοις μέν, ἀφύλακτως δὲ καταβαλούσιν, εἰτοῦντες πρόγαματα τοῖς λαμβάνουσι παρέχειν καὶ ἀναλαμβάνειν βούλεσθαι παρ-
αὐτῶν, ὅπερ ἀν τύχουν καταβαλόντες. δεῖ γάρ πρὸ τῶν πρόξεων βούλευσθαι, καὶ πράττειν, ἀλλὰ μὴ ποάξαντα διδόμενος εἴτε μεταβαλεῖν πρὸς ἀγνωμοσύνην.
πλὴν εἰ μὴ δικαία τις αἵτια τούτῳ εἰσαγάγου, παρα-
δόξου τινος ἀναφανέντος, ὅπερ ἐλαττοῦ τὴν οὐσίαν καὶ
χώραν τῇ ἀναληγει ποιεῖ.

30

CAPUT IV.

〈Η〉 Ἀλλὰ πάκεινον πρόνοιαν ἐθέμεθα τοῦ μὴ χρόνον γίνεσθαι μακρὸν ἐν ταῖς τοιαύταις ζητήσεσιν. Οὐδεμίαν γάρ των τοιούτων ζητήσεων η̄ δικῶν ὑπερβαίνειν τον τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον θεσπίζουμεν, ἀνάγκην ἐπιτιθέντες πάντως εἰσὼν ἐνιαυτοῦ μετὰ προσέλευσιν 35 καὶ τὰ προσβεῖα καταβάλλειν καὶ τὰ ὅπο τοῦ διαθεμένου κατακελευμένα πληροῦν κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν καὶ πάντα πράττειν, ὅσα ἐμπροσθεν εἰρήκαμεν. Ἀρχὴν δὲ τῷ ἐνιαυτῷ δίδομεν, καθάπερ ἐμπροσθεν εἰπόντες ἐφθημεν, τὴν ἐκ δικαστικῆς ὑπόμνησιν ψῆφον. Τοῦ 40

Ilud quoque prospicimus, ne tempus fiat longum in talibus quaestionibus. Nullam enim talium quaestio-
num aut litium transcendere anni tempus sancimus, ne-
cessitatem imponentes omnino intra annum post adi-
tionem et legata solvi et quae a testatore sunt relictā
compleri secundum sui naturam et omnia agi, quae-
cumque prius ediximus. Initium autem anno damus
sicut prius iam diximus, admonitionem ex iudiciali

iusta forte et pia quaedam relinquenti lucrum non in accipiendo, sed solum in pie agendo ponere, nec talem hereditatem pro infructuosa habere; aut si nolit, ipsum quidem recedere ab huiusmodi institutione, locum autem, prout ante diximus, fieri et substituti et coheredibus et fideicommissariis et servis et heredibus ab intestato et reliquis, secundum viam antea in talibus rebus repertam.

III. Nec vero veniam dabimus heredi modum patrimonii accurate noscenti, ut statim ab initio aliis quidem integra legata solvat, et voluntatem testatoris totam servet (id quod etiam decessorum nostrorum constitutiones dicunt), aliis autem detrahere velit, nec ut pro parte quidem voluntatem defuncti impletat, pro parte vero eam immuniatur. Verum qui omnino non errat de substantiae quantitate, sed eam cognovit atque statim secutus est voluntatem testatoris, per omnia eam sequatur neque in peiora animum mutet: neque enim hoc esset pure sequi. Neque magis igit̄, qui, cum id ab initio scierunt, incaute tamen solverunt, permettemus postea negotia facessere accipientibus et ab illis quod solverint recipere velle. Antequam enim agas consulendum itaque agendum est, nec vero, ubi recte feceris, ad iniuriam animus converiens. Nisi forte iusta quae causa hoc induixerit, ubi quid inopinati emerserit, quod substantiam minuat et locum faciat repetitioni.

IV. Illud quoque curavimus, ne multum temporis in eiusmodi quaestionibus consumatur. Sancimus enim, ut nulla eiusmodi quaestio aut lis anni spatium excedat, necessitatem imponentes, ut omnino intra annum post aditionem et legata solvat et a testatore relictā pro rei natura impletat et omnia faciat, quae ante diximus. Initium autem anno damus, quemadmodum supra iam diximus, ab admonitione decreto judiciali facta. Anno enim culpa heredis circumacto ipse quidem relictis excidet, alii vero, quos antea

1 εὐσεβεῖν Α || 5 εἰπόντες ἐφθημεν Μ] εἰπομεν Α || 6 καὶ φιλοκομισταροίς καὶ ληγαταροίς Α σ || 10 Σ] Μ] δὲ s. v. L || 11 καταβάλλειν MB || μὲν ομ. LB || 12 πληροῦν Α, qui deinde om. τηροῦσαι τούτῳ || 13 αἱ πολέμοις συντάσσειν coll. A || 14 παρὰ ομ. Α || 15 πληροῦν μὲν Α || 20 μεταβάλλεσθαι Α || 21 Οὐ] ̄ L, ΛΓΑ in mg. || Οὐδὲ μὴν ἀφρούμεν Α || 22 ἀριθλάτοις Α || 23 πράγματα post παρέχειν coll. A || 25 οὐ ομ. Α || πρὸ τῶν πράξεων] ante actionem σ || 26 βούλεσθαι L || καὶ τε καὶ Β] καὶ πράττειν delenda videntur; an καὶ τα πράττειν? || 27 πράξαντα] cogitantem σ || εἴτα ομ. Α || 30 ποιεῖ] παρέχει Α faciat (i. e. ποιοι) σ || 31 Άλλα] Σ L in mg. λδ

A in mg. || 32 γενέσθαι Α || 33 η̄ δικῶν] ιδικῶν Α || 35 πάντως εἰσὼ σ] εἰσα πάντως (παντὸς Β) MLAB || 36 καταβάλειν Α || υπὸ υπὲρ L || 38 ἀρχὴν] λε̄ χρόνος ἀρχεται Α in mg. || 39 διδόμεν—ἐφθημεν ομ. Α, id. habet 40 δικαστικῆς διδόμεν ὑπομνησεως ψῆφον. || Τοῦ] Η L in mg.

5 qui] quia V || 6 a nobis prius V || 7 talibū* V || 10 Non rubr. de legatorum solutione RV || 12 ab ομ. R || 19 peniteri RT || 22 postea] et postea R-TV || 24 actionem R] exactionem TV || 28 receptionis R-TV || 31 Illud] rubr. ut legata intra annum praestentur (prentur R) RTV || 32 enim in talium V || 38 ἀμονitione facta ex V

γάρ ένιαυτοῦ παρ' αἰτίαις τοῦ κληρονόμου παραδραμόντος, τηνικαύτα ὁ μὲν ἐκτεσεῖται τῶν καταλειμμένων, ἔτεροι δὲ ἐπὶ ταῦτα ἡξουσιν, οὓς ἐμπροσθεν
1 ἐκαλέσουμεν. Ἀνήροις δὲ η καὶ ἐλίττοσι τὴν ἡλικίαν οὐδὲν ὁ παρ' ἡμῶν προκοπίνει νόμος. ἔστι γάρ αὐτοῖς, εἴ τι κατὰ τις εἰσημένας γῆται αἵτις βλαβεῖται,
 διπλῆ τις βοήθεια, καὶ η διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως καὶ
 η διὰ τῆς κατὰ τῶν ἑρραφτικῶν κηδεμῶν ὁδοῦ.
 Οὐκ ἐξηροῦμεν δὲ τοῦ ἡμῶν οὐδὲ τὰς πατρωνικὰς
 διαδοχάς. κακεῖς γάρ, τῆς τομίης αὐτοῖς φυλακτο-
 μένης μοίρας, ἢ ημέτερη διωρίσαμεν, εἴ τι πέρι ταῦ-
 της αὐτοῖς καταλειφθείη καὶ τι παρὰ τῶν ἀπελευθέ-
 ρων αἰτηθείην ἔκεινοι πληρώσων, εἴται μὴ βούλοιντο,
 ταῦτην τὴν τάξιν κρατεῖν θεσπίζομεν, τάπερ ἀρχό-
 μενοι τῆς θελας ἡμῶν ταντῆς διατάξεως εὔπομον, ὥστε 10
 τὴν μὲν νόμιμον μοίραν μένειν παρ' αὐτοῖς καθαρὸν
 τῶν τοιούτων, τα λοιπά δὲ ἐρχεσθαι πρὸς τὴν παρ'
 ἡμῶν τὴν ἀνεῳγμένην ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ὁδόν, μάλιστα
 ἀπείπερ καὶ ἐν ἀντῃ τῇ περὶ τῶν πατρωνικῶν τε-
 θείσῃ παρ' ἡμῶν διατάξεως πρὸς οὐρούσαν σχεδὸν τῶν
 εὐγενῶν καὶ τὰς ἀπελευθερικὰς ἐτάξαμεν διαδοχάς.
2 Ἐπειδὴ δὲ διτλοὺς ἔστιν ὁ τοῖς διατήκων τρόπος,
 η εἰς ἕγγραφον φερόμενος διατάποσιν, η ἐπὶ ἄγράφον
 βούλησιν, ταῦτα ἀπαγγειλοῦσαν ὁμοίως καὶ κατὰ τὴν
 ἴσην παρατίθησιν καὶ ἐπὶ ἄγράφων διατήκων καὶ ἐπὶ τοῖς
 πάσης τελενταῖς βούλησες θεσπίζομεν, καὶ ἐπὶ προ-
 ποτοῦ παντὸς ἔπειται διωτικὸν ἔπειται στρατιωτικὸν ἔπειται
 ἵερατικὸν εἴτε βασιλικὸν εἴτε ἐτέρους οὖλον δῆποτε. κοι-
 νῶν γάρ ἐφ' ἄπασιν ἀνθρώπους τούτον τὸν νόμον
 ἀποτιθέμενα.

(Ἐπίλογος.) Ταῦτα ημεῖς ὑπὲρ τοῦ κοινῆ πᾶσι λη-
 στελοῦντος ἀνθρώπων ἔγράψαμεν, καὶ ὅπως ἀν τοῦ τε
 ξῶντες τῶν καταλειμμένων ἀπολάνοιεν οἵ τε τελευ-
 τῶντες μετ' εὐθυμίας ἀπέλθοιεν, γινώσκοντες οἵς ὁ νό-
 μος αὐτοῖς καὶ κειμένους ὑπερετέσται, καὶ ἀπερ οὖν ἐπει-
1 τοῖς διατάξαιεν, αὐτὸς εἰς ἔγον αἴξει. Ωστε ἐπειδὴ
 κοινῶν τοιοῦ ὄφελος ἀπασίν ἔστιν ἀνθρώποις, γε-
 νίσται μὲν παρὰ τῆς σῆς ἐπεροχῆς ἐνταῦθοι κηρύ-
 ματα πᾶσι περιαγγέλλοντα τὴν τοῦ ἡμῶν δύναμιν,
 σταλίσται δὲ καὶ κώρων ἐν ἀπασίν ἡδη τοῖς 40
 ἔθνεσι τοῖς πρῷψιν ταῦτα καὶ νῦν ὑπὸ θεοῦ δι' ἡμῶν
 τῇ 'Ρωμαίων προσγενομένους ἀρχῆ. Οἱ δέ γε τῶν μη-

decreto. Anno enim per culpam heredis transacto,
 tunc ille quidem cadet relictis, alii vero ad haec
1 venient, quos prius vocavimus. Pupillis autem
 et minoribus aetate nihil nostra praeiudicat lex.
5 Est enim eis, si quid etiam secundum dictas a nobis
 causas laedantur, duplex quoddam subsidium, et per
 restitutionem et per viam contra neglegentes cura-
 tores. Non autem excipimus a lege neque patrona-
 tatus successiones; et ibi enim legitima eis servata
10 parte quam nos definivimus, quicquid ultra hanc
 eis relictum fuerit et aliquid a libertis petiti fuerint
 illi completere, deinde non voluerint, hunc ordinem
 tenere sancimus quem incohantes sacram nostram
 hanc constitutionem diximus, ita ut legalis quidem
15 pars maneat apud eos pura talibus, reliqua vero
 veniat secundum viam a nobis nunc apertam in tali-
 bus, maxime quoniam in ipsa de iure patronatus
 posita a nobis constitutionem ad similitudinem paene
2 ingenuorum etiam libertates ordinavimus. Quia
 vero duplex *(est)* testamentorum modus, aut in scrip-
 tam delatus dispositionem aut in non scriptam
 voluntatem, haec omnia obtinere similiter et secun-
 dum aequam observationem et in non scriptis testa-
 mentis et in omni ultima voluntate sancimus, et in
 omni persona, sive privata sive militari sive sacer-
 dotali sive imperiali sive alterius cuiuslibet. Com-
 munem namque in omnibus hominibus hanc legem
 ponimus.

(Epilogus.) Haec nos, ut communiter omnibus
 pro sint hominibus, scrisimus, quatenus et viventes
 relictis potiantur et deficiente cum securitate mori-
 antur, scientes, quia lex eis sepultis etiam ministra-
35 bit, et quaecumque illi disposuerint, ad perfectum
1 ipsa perducent. Quamobrem, quoniam communis
 haec utilitas omnibus est hominibus, fiant quidem
 a tua eminentia hinc praecpta cunctis declarantia
 legis virtutem, dirigantur autem et per provincias
40 in omnibus gentibus, quae dudum fuerunt et nunc
 a deo per nos sunt adiectae principatu Romanorum.

1 *vocabimus, ad ea pervenient. Pupillis autem sive etiam aetate minoribus lex nostra nihil praeiudicat. Illis enim si quod ex causis a nobis enumeratis damnum passi sunt, duplex auxilium praesto est, et per restitutionem in integrum et per actionem contra neglegentes tutores. Non excipimus autem ab hac lege ne patronorum quidem successiones: nam ibi quoque, legitima parte, quam nos definivimus, ipsis servata, si quid illis ultra eam relictum sit, iisque a libertis, ut quid impleant, rogati nolint, eum ordinem obtinere sancimus, quem initio sacrae huius constitutionis diximus, ita ut legitima quidem portio apud eos pura ab eiusmodi oneribus maneat, reliqua vero secundum viam a nobis in huiusmodi casibus iam apertam procedant; praesertim cum in ipsa etiam constitutione de iure patronatus a nobis data ad similitudinem fere 2 ingenuorum libertinorum quoque successiones disposuerimus. Quoniam vero duplex est testamentorum ratio, aut ad scriptam dispositionem aut ad voluntatem non scriptam relata, sancimus, ut haec omnia similiiter atque per aequam observationem et in non scriptis testamentis et in omni ultima voluntate valeant, et in omni persona, sive privata ea sit sive militaris sive sacerdotalis sive palatina sive alia quaelibet. Communem enim omnibus hominibus hanc legem ferimus.*

Epilogus. Haec nos pro communi omnium utilitate scrisimus, et ut tam viventes iis, quae relictis sunt, fruantur, quam morientes aequo animo vita decedant, legem scientes ipsis etiam sepultis opem 1 laturam, et quaecumque disposuerint ipsam ad effectum esse perducturam. Itaque cum commune hoc sit commodum omnibus hominibus, ab eminentia tua et hic edicta fiant, quae omnibus ubique vim legis de- clarent, et foris mittantur per omnes iam provincias imperio Romanorum tam olim subiectas quam nunc

4 ἡ καὶ* (η ερα?) L, ἡ om. A^s || 6 ἡμῖν om.
 A || βλάβη A || 7 καὶ prius om. A || 9 Οὐκ] λέ A in
 mg. || οὐχ ὑπεξαιροῦμεν L² || οὐδὲ om. A || 10 αὐτοῖς
 τῆς νομίμης B || 13 πληρώσουν εἰ δὲ μὴ βούλοιντο
 A || 14 ὥστε A || 15 ἡμῶν τάξεως L¹, corr. L² || 17 τὰ
 δὲ λοιπά LB || πρὸς εἰς A || 20 διατάξει Cod. 6, 4, 4 ||
21 διαδοχάς κληρονομίας A || 22 Ἐπειδὴ] Θ L in mg. λέ
 A in mg. || 23 ἡ prius om. A || ἀγόμενος A || ἡ καὶ A ||
 24 καὶ οὐ A, om. L || 25 ἀγόμενος διατήκων καὶ ἐπὶ om.
 A || 28 ἵερατικὸν ἔφασιν A || 31 Ταῦτα μὲν ημέτοις, in
 mg. λέ A || 32 καὶ om. s || 35 καὶ κειμένους κεκομημένους
 L^b || ἀτ. om. M || 36 διατάξουσαν αὐτοῖς A || ἔξει L¹ ἔξει A ||
 *Ωστε] λέ A in mg. || 37 κοινὸν τοῦτο τὸ κοινὸν τοῦτο
 III.

M τοῦτο κοινὸν LA || γενήσεται τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἐν-
 ταῦθα μὲν κηρύγματα A || 39 παραγγέλλοντα A || 42 τῇ]
 τὴν L¹

5 quid etiam R] quidem V al. || 7 *restitutions ||
 8 exceptimus RTV || 10 quicquid an si quid? || 13 que
 V¹ || 15 pura in talibus V || 19 libertates R¹TV,
 libertinates R², vulg. (τὰς ἀπελευθερικὰς — διαδοχάς
 Gr.) || 20 est om. RTV || 21 non scriptam] conscrip-
 tam R² || 23 observationem] onem (sic spatio relichto)
 R || 33 morientur R¹ || 34 amministrabit V² ammini-
 strabat V || 35 illi] *** V¹ || 36 perducit R || 37 est] *
 V¹, om. R¹ || 40 in del. V² || 41 adiecta R

Nov. II pr.

10

NE MULIERES SECUNDO NUBENTES

τροπόλεων ἀρχοντες ταῦτις λαμβάνοντες, καὶ θὰ καὶ ἡδη νενομοθετηται παρ' ἡμῶν, ἐκάστη παραπέμφουσι πόλεις μενεῖ τε οὐδεὶς ἀνήκοος τοῦ νόμου τοῦ μῆτρε ἐν πενίᾳ ζῆν μῆτρε ἐν ἀδυνατίᾳ τελευτᾶν συγχωροῦντος.

Dat. k. Ian. Constantinopoli Belisario v. c. cons. ind. XIII. [a. 535.] Dat. CP. k. Ian. Belisario v. c. cons. ind. XIII.

B

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΕΠΙΛΑΕΓΕΣΘΟΙ ΤΑΣ ΔΕΥΤΕΡΟΓΑΜΟΥΣΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΛΛΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

[Ἐχει δὲ πρόφασιν ἡ διάταξις Γρηγορίαν τινά.]

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἐρμογένεις τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὄφικίων, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατριώτων.

(Προοιμιον.) Καὶ τοῖς ποδὸς ἡμῶν νενομοθετητησόσις Ῥωμαίοις τῆς ἀεὶ νομοθεσίας ἀφροῦμὴν ἡ τῶν ἀναφρομένων πραγμάτων ἐδίδον ποικιλία, καὶ ἡμεῖς, τὸ νομοθετικὸν ἄπαν κατακομβίσαντες τῆς πολιτείας μέρος, τὴν ὅλην σχεδὸν ἐπανόρθωσιν ποτὲ μὲν ἐπὶ ταῖς τῶν δεομένων προσαγγελίαις, ποτὲ δὲ ἐπὶ ταῖς δικαιοτικαῖς φοιτήσεσιν ἐποιησάμεθα· καὶ πολλοῖς γε τῶν νόμων ἐντεῦθεν τοῖς ὑπέρθινοις τοῖς ἡμετέροις ἐγράψαμεν. Ὁποῖον δῆ τι καὶ νῦν ἀνασταῖ εἰς τὸνδε 1 ἡμᾶς τὸν νόμον ἐκάλεσεν. Γρηγορία γὰρ ἐκέτενε σφράσασα συνωμητέναν ποώπον ἀνδρὶ καὶ δύν ποιησασθαι παιδία, ἀρρενά τε καὶ θηλειαν, καὶ ἀποβαλεῖν μὲν τὸν συνωμητάντα, πολλῆς δὲ παρὰ τὸν παιδὸς πειρωμένη τῆς εὐνοίας, φήμη λογῆναι μὴ καταλιπεῖν αὐτὸν ἀγέραστον μηδὲ ἔξω τῆς προσηκουσῆς ἀφέναι τιμῆς. τοιγαροῦν τὴν προγαμαίαν διαρεῖν, καίτοι δεντέρεος οὐπώ προσομιλήσασα γάμος, ὅμως ἀποκατέστησε καὶ δέδωκε 30

Nov. II (= Coll. I tit. 2: gloss.) Graece extat in M et A (in quo est τίτλος έβδομος), deest in L, praeter inscr. — αὕτη ἡ νεαρὰ οὐκ ἔτείη εἰς τὰ βασιλικὰ ἀλλὰ (οὐκ — ἀλλὰ om. L) παρεσιωπήθη, διὰ τὸ τα μὲν αὐτῆς ὑπὸ τῆς καὶ νεαρᾶς ἀναιρεῖσθαι, τὸ δὲ πλατύτερον ἵπεται μόνον δὲ τὸ τελευταῖον ταύτης κεφαλιον προσετείθη τῷ τῆς ζα νεαρᾶς τελευταῖοι κεφαλαῖν (κεφ. τελ. L) ML post inscr. — Epit. Theod. 2, Athanas. 9, 1. Julian. const. II.

dei beneficio per nos adiectas. Metropolitanus vero magistratus, ubi ea acceperint, quemadmodum iam lege a nobis dispositum est, in omnes urbes mittent, nec quisquam manebit legis ignarus, quae neque in paupertate quemquam vivere neque in anxietate mori pauperum.

II.

NE MULIERES SECUNDO NUBENTES ELECTIONEM HABEANT, ET DE ALIIS CAPITIBUS.

[Occasionem autem huic constitutioni dedit Gregoria quaedam.]

Idem Augustus Hermogeni gloriosissimo magistro sacrorum officiorum exconsuli et patricio.

Praefatio. Et legislatoribus Romanis, qui ante nos fuerunt, perpetuam leges ferendi occasionem emergentium causarum dedit varietas, et nos universa legislatoria reipublicae parte ornata, omnem fere correctionem partim in eis, quae a supplicantibus ad nos deferuntur, partim in iudicialibus consultationibus adhibuimus, atque hinc multas leges subditis nostris tulimus. Quale quid etiam nunc emersit et nos ad 1 hanc legem commovit. Gregoria enim supplicavit, dicens se olim viro nuptam duos peperisse liberos, masculum et feminam; ac maritum quidem amisisse. Cum vero magnum filii amorem experta esset, eum non sine praemio relinquendum nec debito honore privandum esse existimat. Quamobrem donationem ante nuptias, licet nondum contractis secundis nuptiis, restituit tamen atque dedit filio. Nec vero filius

4 φαῦνη L || 6 k. Ian.] kal. ari (ari del. 2) aprilis Iul. r || Constantinopoli Iul. p (s), om. M || Bilis. M || ind. cyp' M (Theod.), iud. a' Athan. || Post subscr. add. τὸ τῶντον πρὸς Ἰωαννην ἔπαρχον πρατοτοντὸν τὸ B ἔχει dat. ίππον (sic): — M (ad edictum II referenda) || 9 καὶ — 11 τινά om. A || 12 Ἀντοράτωρ ιοντωνάνος ανγοντος Ἐρμογένει A || 13 officiorum L || καὶ πατριώτων om. A || 14 πρὸς ἡμῶν M] πρώην A || 17 ἀπαντ M] ὅλον A || 20 φοιτήσεων M]

ζητήσεσιν A5 || 21 τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις A || 23 ἡμᾶς om. A || γὰρ ἡμᾶς A || 26 παρὰ περὶ A || 29 κατοῖς] καὶ A || οὐπώ] non s || 30 καὶ δέδωκε om. A

2 a nobis sanctitum TV || 6 subscr. dedi ex R et Bamb. II || BILISARIO R || 7 aligendo R¹ || 9 lucra R¹ || 14 ex consule V¹ || 22 nos om. V¹ || 26 existimauit vulg. || 28 dempnationem V¹